

N:o 279.

Af herr **C. A. Lindhagen**, *innefattande tillägg till motionen n:o 164 om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående beredande af fast anställning åt personer, som hos statens ämbetsverk äro på ett stadigvarande sätt ssyselsatta med skrifgörömål m. m.*

I motionen n:o 164 har jag ifrågasatt en utredning rörande de kvinnliga skrifbiträdenas ställning hos statens ämbetsverk och myndigheter äfvensom åtgärder i syfte att jämväl dessa biträden må i likhet med öfriga ämbets- och tjänstemän samt vaktbetjänte erhålla fast anställning, med rätt till sjukhjälp, semester och pension.

Sedan denna motion väckts har det kommit till min kännedom, att en dylik utredning blifvit, såvidt rör ämbetsverk i Stockholm, redan igångsatt af Fredrika Bremer Förbundet. Till de särskilda verken har förbundet för ändamålet aflämnat formulär till ifyllning af erforderliga uppgifter.

Med anledning af de upplysningar, som härigenom erhållits, har inom förbundet utarbetats en statistisk sammanfattning af uppgifterna rörande 306 biträden, anställda vid nedannämnda ämbetsverk.

Arméförvaltningen	5
Civilstatens Pensionsinrättning	1
Civildepartementet	1
Ecklesiastikdepartementet	2
Domänstyrelsen	8

Transport 17

	Transport	17
Folkskolelärarynes Pensionsinrättning		1
Fångvården		1
Generalpoststyrelsen		28
Jordbruksstyrelsen		1
Järnvägsstyrelsens kontrollkontor		72
Kammarkollegium		1
Kammarrätten		2
Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik		9
Landtförsvarsdepartementet		1
Landtbruksstyrelsen		3
Lotsstyrelsen		2
Marinförvaltningen		3
Medicinalstyrelsen		1
Nationalmuseum		2
Naturhistoriska Riksmuseets olika afd.		4
Postbanksbyrån		67
Rikets allmänna kartverk		8
Riksarkivet		1
Riksförsäkringsanstalten		4
Sjöförsvarsdepartementet		1
Statistiska Centralbyrån		29
Statskontoret		2
Svea Hofrätt		1
Sveriges Allmänna Hypoteksbank		4
Telegrafstyrelsen		20
Utrikesdepartementet		5
Vitterhets, Historie och Antikvitets Akademien		8
Vetenskapsakademien		2
Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen		4
Öfverintendentsämbetet		1
Öfverståthållareämbetets kansli		1
	Summa	306

I förbundets förenämnda statistik har afsetts att upptaga allenast sådana biträden, som ej kunna vinna ordinarie anställning. Af ett misstag har dock i statistiken ingått förenämnda biträden i järnvägsstyrelsens kontrollkontor, ehuru dessa biträden lära kunna erhålla ordinarie tjänst. Emellertid har vidare endast medtagits sådana personer, om hvilka af

de ofta ofullständiga uppgifterna kan inhämtas, huru lång tid de tjänstgöra på tjänsterummet och hvilken betalning de erhålla för just detta arbete. Någon utredning om hemarbete och inkomsterna af dylikt arbete förekommer icke.

I förbundets framställning äro följaktligen uteslutna sådana biträden, som ej hafva fast arfvode från verket. Och bland de personer, som sålunda saknas i framställningen, befinna sig just de sämst ställda biträdena.

Sålunda upptages t. ex. från Svea hofrätt endast ett biträde, därför att detta åtnjuter ett årligt arfvode från hofrätten. Däremot saknas sju, i hofrätten genom dess advokatfiskal anställda renskrifverskor, af hvilka tre varit anställda öfver tjugu år, en öfver femton år och två i åtta år. De sex sistnämnda gjorde år 1903 en vördsam framställning till hofrättens president om någon förbättring i sin ställning, men erhöilo därpå endast det besked, att ingen åtgärd kunde vidtagas. Af enahanda anledning upptages från öfverståthållareämbetets kansli endast ett biträde, som har månadsaflöning, hvaremot två andra där anställda biträden, hvilka ej hafva fast aflöning, icke medtagits. Af dessa senare har det ena tjänstgjort i verket i tjugu år.

Det förtjänar att här särskildt erinras därom, att bland de biträden, som förbundets framställning omfattar, ingå äfven biträden i kammarkollegium, kammarrätten och statskontoret, rörande hvilka verk löne-regleringskommittén redan afgifvit betänkande. Af dessa betänkanden framgår, att någon närmare uppmärksamhet ej ägnats åt dessa biträdens ställning.

Såsom stöd för min motion tillåter jag mig härmed åberopa dels Fredrika Bremer Förbundets förenämnda framställning (*bil. A*) och dels den skrift, som af de sex renskrifverskorna i hofrätten ingafs till dess president (*bil. B*). Dessa handlingar belysa i sin mån den orättvisa, godtycklighet och oreda, som råder i afseende å förevarande statstjänarens anställning.

Stockholm den 11 april 1905.

Carl Lindhagen.

Bil. A.

P. M.

(Utarbetad inom Fredrika Bremer Förbundet).

Under hösten 1904 inlämnades till Fredrika-Bremer-Förbundet en skrifvelse, däri en del kvinnliga amanuenser och e. o. biträden vid statens centrala ämbetsverk hemställde, att F.-B.-F. ville verka för att »i de ämbetsverk, där den kvinnliga arbetskraften numera visat sig oundgänglig, inrättades för kvinnliga funktionärer afsedda ordinarie befattningar, med hvilka vore förenad rätt att vid inträffande sjukdomsfall behålla viss del af aflöningen samt att, sedan viss lefnads- och tjänsteålder blifvit uppnådd, komma i åtnjutande af pension.»

F.-B.-F. beslöt med anledning af denna skrifvelse, att verkställa undersökning af löneförhållandena m. m. för de vid statens centrala ämbetsverk anställda e. o. kvinnliga biträden. Formulär (se bil. I) uppsattes och kringsändes till de resp. verken med vördsam anhållan om deras fyllande, och inom kort tid återkommo formulären med vederbörliga uppgifter från ämbetsverken. Dessa primäruppgifter hafva sedan undergått statistisk behandling och deras innehåll sammanförts för att vinna öfverskådlighet öfver det inkomna materialet.

Hela antalet e. o. kvinnliga biträden, för hvilka uppgifter lämnats af sådan art att de kunnat statistiskt bearbetas, är 306; af dessa voro 248 anställda med månadsaflöning och 58 med timaflöning eller betingsarfvyode.

De *titlar*, hvilka bäras af kvinnor med e. o. anställning inom nämnda verk, äro följande: amanuens, kamrerare, e. o. registrator, e. o. kontorsskrifvare, ritbiträde, arbetsbiträde vid arkiv, skrifverska, skrifbiträde, biträde och extra biträde. Titlarna är som synes många, men innebära sinsemellan föga skillnad i ställning eller löneförhållanden, särskildt om man jämför huru titlarna användas vid de olika verken.

Arten af det arbete, som utföres af kvinnor med e. o. anställning, kan hänföras till följande områden:

	Med månadsaflöning	Med timaflöning el. beting	Summa
Renskrifning	60	12	72
Kartritning	10	—	10
Statistik	16	32	48
Expedition samt uppsättning af skrivelser	17	—	17
Granskning och bokföring	85	—	85
Arkiv- och biblioteksarbete samt diariesföring	11	3	14
Diverse	49	11	60
Summa	248	58	306

Formen för anställnings vinnande är mycket olika.

	Antal.	% af samtliga.
Genom förordnande hafva anställts	24 st.	= 7,8 %
» protokollsbeslut hafva anställts	192 »	= 62,8 »
» ämbetsman » »	76 »	= 24,8 »
Uppgift saknas för	14 »	= 4,6 »

Angående *ålder* vid inträde i verket lämnar undersökningen följande uppgifter:

	Under 20 år	20—25 år	25—30 år	30—35 år	35—40 år	40 år och där- öfver	Okänd
Antal	57	100	59	40	25	21	4
I % af samtliga	18,6	32,7	19,3	13,1	8,2	6,8	1,3

Aflöning vid första anställandet inom verket har varit

300 à 400 kr.	för 13 st.	= 4,3 %
500 à 600 »	» 64 »	= 20,9 »
700 »	» 128 »	= 41,8 »
800 »	» 57 »	= 18,6 »
900 »	» 15 »	= 4,9 »
1000—1200 »	» 22 »	= 7,2 »
Betingsarbete	» 7 »	= 2,3 »

Sålunda har för 67 % aflöningen vid anställandet icke öfverstigit 700 kr. per år.

Arbetstiden på tjänsterummet per dag har varit

4 timmar och mindre	för 36 st.	= 11,8 %
5 »	» 63 »	= 20,6 »
6 »	» 196 »	= 64,0 »
7—9 »	» 6 »	= 2,0 »
Obestämd	» 5 »	= 1,6 »

Aflöningen vid 1904 års slut var för de 306 personer undersökningen omfattar

500 à 600 kr.	för 7 =	2,3 %
700 »	» 43 =	14,0 »
800 »	» 18 =	5,9 »
900 »	» 94 =	30,7 »
1000 »	» 44 =	14,4 »
1100 »	» 41 =	13,4 »
1200 »	» 10 =	3,3 »
1300 à 1500 »	» 35 =	11,4 »
1600 à 1800 »	» 4 =	1,3 »
2000 à 2200 »	» 3 =	1,0 »
2300 och däröfver	» 2 =	0,7 »
Betingsarbete	» 5 =	1,6 »

Af denna tabell framgår sålunda, att endast 16 % uppnått en lön öfverstigande 1,200 kr. = 100 kr. i månaden samt att öfver hälften 52,9 % ej uppnått högre lön än 900 kr. = 75 kr. pr. månad.

Dessa siffror kunna väl i och för sig anses låga, men deras verkliga innebörd får man dock fram först, om man ställer dem i förbindelse med antalet tjänsteår.

Antalet *tjänsteår* hafva varit:

0—5 år	-----	för 118 st.	38,6 %
5—10 »	-----	» 84 »	27,4 »
10—15 »	-----	» 42 »	13,7 »
15—20 »	-----	» 14 »	4,6 »
20—25 »	-----	» 31 »	10,1 »
25 år och däröfver	-----	» 17 »	5,6 »

Visserligen framgår häraf genast vid första påseendet, att 202 biträden = 66 % tillhört statens centrala ämbetsverk endast en tidrymd, som understiger 10 år, en omständighet som naturligtvis har inflytande å lörens storlek och säkerligen komma alla statistiska tabeller, hvilka upptaga kvinnas arbete, att visa stor omsättning i de första åldersklasserna, beroende däraf att så många af de unga kvinnorna lämna arbetet i och med det att de gifta sig. Kanske är det just detta, som kommit vederbörande att förbise det antal, som, när de en gång kommit in i ett verk, fortsätta att arbeta där lika regelbundet som den man, som har ordinarie befattning. Man har icke ägnat en tanke åt dem, som gråna i tjänsten, dessa alla, som år efter år arbeta som extra ordinarier mot en liten eller åtminstone ganska sparsamt tilltagen aflöning.

Såsom genom en föregående tabell visats, äro de dock icke få dessa, som under en längre följd af år arbeta såsom statens tjänare. Så t. ex. räkna 48 af dem undersökningen gäller mera än 20 tjänsteår, och 17 hafva arbetat längre tid än 25 år.

Såsom bevis må nämnas

i Telegrafstyrelsen	-----	1 kvinna med e. o. anställning	i 31 år
i Naturhistoriska Museum	-----	1 » » » »	i 31 »
(blef anställd vid 13 år)			
i Domänstyrelsen	-----	1 kvinna med e. o. anställning	i 34 år
i »	-----	1 » » » »	i 35 »
i Järnvägsstyrelsens milkontor	---	1 » » » »	i 35 »
i Lotsstyrelsen	-----	1 » » » »	i 36 »
i Ekonomiska kartverket	-----	1 » » » »	i 37 »
i »	-----	2 » » » »	i 38 »
i »	-----	1 » » » »	i 41 »

Hvad *semester* angår är det icke regel, att sådan erhålles. Därom lämnar undersökningen följande upplysning.

Full aflöning har under semester lämnats åt	-----	170 st.	= 55,6 %
Afdrag af en del af lönen	-----	46 »	= 15,0 %
Ingen semester lämnats eller endast på egen bekostnad	-----	80 »	= 26,1 %
Obestämd	-----	10 »	= 3,3 %

Semestertiden växlar mellan en vecka och en månad.

I kommerskollegium är ingen semester garanterad, men 10 dagars semester brukar erhållas med full betalning. Vid längre tids ledighet eller sjukdom anskaffar biträdet vikarie och aflönar själf detsamma. I statistiska centralbyrån erhålles efter 3 kalenderår 1 veckas semester och efter 8 kalenderår 14 dagars. I generalpoststyrelsen erhålla endast några semester. Vid järnvägen erhålla alla 14 dagars semester.

Vid sjukdom erhålla 22 personer full aflöning, 191 en del af lönen, 71 mista hela lönen; för 22 saknas uppgifter.

Af ofvanstående torde framgå, att man har att betrakta den kvinnliga kåren af extra ordinarie såsom en vid verken under en lång följd af år regelbundet arbetande personal, hvilken i likhet med den manliga å ämbetsrummet verkställer föresatt arbete. Men då den e. o. tjänstemannen kan se framåt mot ordinarie anställning med däraf följande förmåner, så har däremot den såsom extra ordinarie anställda kvinnan en ytterst osäker framtid i alla afseenden.

Hon kan afskedas utan rimlig anledning.

Hon har *låg aflöning*, och löneförhöjning lämnas sent, hvilket med de dryga kostnader, som äro förbundna med vistelse i Stockholm, tvingar henne att taga mera extra arbete, än hvad hon egentligen råar med, hvilket återigen kan återverka på hennes arbetsförmåga. Det finnes arbetschefer, som hafva för regel att efterhöra, huruvida sökande af anställning vid statens verk har föräldrahem i Stockholm, hvilken fråga innebär att chefen förstår, att aflöningen icke kan betäcka utgifterna för ett anspråkslöst lefnadssätt, utan att staten såsom arbetsgifvare beräknar att föräldrarna skola bestrida en del af kostnaden. Märk väl! Här är ej fråga om en låg lön under det inöfning till ett arbete äger rum, utan om en så låg lön under en följd af år, att den arbetande icke kan bestrida sitt uppehälle inom den samhällsklass hon tillhör.

Äfven sedan högsta lön uppnås är den ej tillräcklig, för att några afsevärda besparingar skola kunna göras för den tid, då man ej längre orkar arbeta.

Den manlige tjänstemannen, så också vaktmästaren, kan se framåt mot den tid, då han skall blifva ordinarie, och än längre fram till den tid, då han blir pensionsmässig. Och äfven i de lägre anställningarna och lönegraderna är dock alltid beräknadt, att en man skall på den lön staten bjuder kunna hafva ett eget hem, om ock anspråkslöst. Ingen skillnad göres för gift eller ogift tjänsteman. För de kvinnliga extra ordinarie däremot är lönen så knappt tilltagen, att den under en lång följd af år är otillräcklig för att därmed bestrida kostnaden för enkel inackordering, och äfven för dem, som tjänstgjort 20—30, år är den icke tillräcklig att förskaffa en någorlunda angenäm tillvaro eller ett eget hem, utan de äro ofta hänvisade att äta på hushållsskola, bo i deladt rum o. d. Förr ansågo de manliga släktingarne sig hafva skyldighet att sörja för de kvinnliga. Nu ej så. Vi måste därför komma därhän, att staten blir intresserad jämväl för den kvinnliga statstjänarens ställning och framtid, en fråga, som hittills skjutits åt sidan.

Ofvannämnda 306 biträden äro dock ej de enda, som arbeta inom de centrala ämbetsverken. En del finnas, för hvilka bestämda uppgifter icke erhållits eller hvilkas ställning inom verket är så beroende af tillfälligheter, att de ej kunnat medtagas i den statistiska bearbetningen. Så t. ex. finnes i *finansdepartementet*

skrifbiträde »utan fast anställning eller fast aflöning». Renskrifningen betalas nämligen per ark eller efter använd tid. För renskrifning hvarje dag kl. 11—3 betalas 2 kr. per dag, för extra timme 60 öre i timmen. Annan renskrifning betalas arkvis — vanligen med 50 öre arket. Därför har finansdepartementets nuvarande i snart 30 år använda kvinnliga skrifbiträde plägat vid hvarje års slut tillställas en särskild gratifikation, som de senaste åren uppgått till 400 kronor. Från *Svea hofrätt* har endast en af de där anställda kunnat medtagas, enär arbetet för de öfriga 7 är ordnad på sådant sätt, att ingen uppgift angående årsinkomst kunnat vinnas. De skola dock finnas å arbetsrummet dagligen 3 1/2 timme för att vara till hands för skrifnings mottagande, kollationering m. m. Ingen betalning för dessa timmar, endast det arbete, som därunder utföres. Ofta kan arbete dock lämnas först mot middagen. En af de vid *Svea Hofrätt* anställda har arbetat där i 24 år, två i 21 år o. s. v.

Vid *meteorologiska* anstalten är åtminstone 1 kvinna anställd med 60 öre pr timme. Öfriga uppgifter saknas.

I *riksarkivet* tjänstgöra flera »afskrifverskor», hvaraf dock endast en med fast anställning, »ehuru somliga haft ständigt arbete för riksarkivets eller enskildes räkning».

Bil. B.

Till herr presidenten i Kungl. Maj:ts och rikets Svea hofrätt.

Undertecknade, som under längre tid haft anställning hos kungl. hofrätten för utskrifning af de från kungl. hofrätten utgående utslag och skrivelser med flera handlingar, utbedja oss värdsamt att få hänvända oss till herr presidenten med en ödmjuk framställning, att herr presidenten ville godhetsfullt söka utverka någon förbättring i de villkor, under hvilka vi arbeta; och få vi i sådant afseende anföra följande:

Under alla sökendagar emellan klockan tio förmiddagen och klockan half till tre eftermiddagen åligger det oss att vara tillstädes hos kungl. hofrätten för att vara till hands för verkställande af det renskrifningsarbete, som då kan ifrågakomma, för emottagande af renskrifningsarbete att utföras på annan tid och för kollationering af renskrifna handlingar, för hvilket sista arbete någon ersättning ej lämnas. Ofta inträffar jämväl, att vi under den tid af fyra och en half timmar dagligen, som vi sålunda måste tillbringa i kungl. hofrätten, icke hafva tillgång till något renskrifningsarbete, hvilket först närmare slutet af ofvannämnda tid hinner utlämnas och då måste utföras hufvudsakligen i hemmet samt mången gång med anlitande af någon del af natten.

Då vi icke erhålla någon annan betalning för vårt arbete än ett visst bestämdt belopp för hvarje renskrifven sida, och denna betalning icke torde kunna anses jämväl utgöra ersättning för den tid, som vi tillbringa i kungl. hofrätten och hvarför godtgörelse ej lämnas, synes det icke vara obilligt, om ett mindre belopp kunde få utgå, åtminstone till de äldre af oss, för den tid, vi nödgas vara tillstädes i kungl. hofrätten utan att hafva något arbete för händer, hvarför betalning tillgodonjutes, hvartill kommer, att den med hvarje år stegrade kostnaden för bostad och lifsförnödenheter af olika slag synes med billighet påkalla någon förbättring i våra villkor.

På grund af hvad vi sålunda anfört och då en sådan, väl behöflig förbättring enligt vår uppfattning skulle kunna vinnas därigenom, att ett visst antal af oss utöfver den nu bestämda ersättningen för hvarje renskrifven sida bereddes ett mindre, fast arfvode för hvarje månad, t. ex. 25 kronor, få vi härigenom hos kungl. hofrätten värdsamt anhålla, att kungl. hofrätten ville söka bereda ett dylikt arfvode åt de sex äldsta af oss mot förbindelse för dem, som tilldelades sådant arfvode, att hvarje sökendag vara hos kungl. hofrätten tillstädes emellan klockan tio och half till tre på dagen samt att under denna tid, på sätt nu äger rum, utan ersättning tillhandagå med den kollationering, som under samma tid kan erfordras.

Stockholm den   november 1903.

Nanna Stridbeck.

Hilda Sjögren.

Julie Molin.

Cecilia Naumann.

Agnes Algren.

Anna Boivie.